

Ruzie in het Vrouwenklooster

De dood van rentmeester Adam Tempelaer

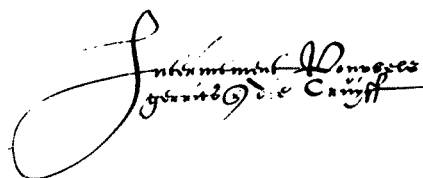
Angelique Hajenius

In een artikel over de kroniek van Henrica van Erp (De Biltse Grift nr. 1, november 1992, p.15) vertelt Jan van der Heijden dat het Vrouwenklooster (gelegen ten oosten van het huidige KNMI) een groot aantal personeelsleden telde, onder wie nogal wat knechten. Twee van hen kennen wij bij naam dankzij een vonnis uitgesproken door het Hof van Utrecht op 11 maart 1538. Het betreft een zgn. interimement van remissie, dat wil zeggen dat kwijtschelding van straf door een lagere rechtbank thans wordt bekrachtigd door de hoogste juridische instantie op dat moment, in dit geval keizer Karel V. In dergelijke akten vindt men een uitgebreide beschrijving van het betreffende misdrijf. Het gaat eigenlijk altijd om gevallen van ernstige verwonding die de dood ten gevolge hebben; er is dus geen sprake van moord met voorbedachten rade. In negen van de tien gevallen is de verwonding het gevolg van een woordenwisseling, meestal ontstaan onder invloed van sterke drank, waarbij men al snel het mes trekt. Vaak is het de aanstichter van de ruzie die overlijdt aan de verwonding die de 'suppliant' (de indiener van het verzoekschrift) hem uit zelfverdediging heeft toegebracht. Ook in het onderhavige geval heeft het slachtoffer, Adam Tempelaer, zijn dood min of meer aan zichzelf te wijten.

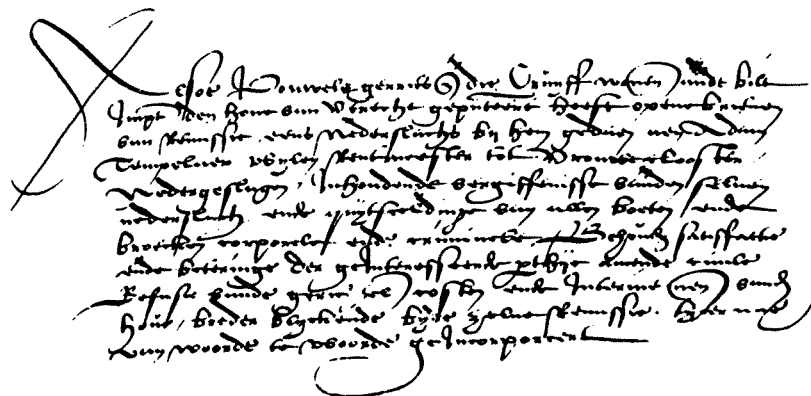
Op een avond in september 1537 komt Adam, die rentmeester is van het Vrouwenklooster, enigszins beschonken ("wel bij drancke wesende") in het bakhuis van het convent, waar een aantal knechten zich vermaakt. Het feit dat het bier van hand tot hand gaat, ontlokt aan Adam de opmerking: "Zo, is het hier al kermis?" Een van de knechten, een zekere Allert, ontkent dit en nodigt hem uit ook een pint bier te komen drinken. Hij vraagt aan Pouwels Gerritsz. de Cruyff, een van de andere aanwezigen, om Adam eens in te schenken. De rentmeester slaat dit vriendelijke aanbod af; hij klopt zich op de borst en zegt: "Ik mag niet drinken" en onder het weggaan voegt hij daar nog aan toe: "Jullie zitten hier maar "mit u horen en u snoren" (met jullie hoeren), "daarom deugt het hier niet." Kennelijk school er wel enige waarheid in deze opmerking, want de knechten zijn bang dat de rentmeester hierover in het convent "rumoer"

zal maken. Pouwels Gerritsz. weet daar echter wel wat op. Aangezien hij het wel goed met Adam kan vinden, biedt hij aan naar hem toe te gaan en wat bier mee te nemen. Wanneer hij bij de rekenkamer komt, zit de rentmeester net aan tafel. Nadat de meid Pouwels Gerritsz. heeft aangediend, komt deze binnen en vraagt aan Adam: "Wat deed je in het bakhuis? Waarom kwam je daar ruzie maken, dacht je dat er hoeren waren?" De heetgebakerde rentmeester ("met eenen heeten moet"), zijn mes nog in de hand, pakt daarop een stoel en geeft Pouwels daarmee een klap op het hoofd zeggende: "Wil je dat verantwoorden?" Pouwels antwoordt: "Waarom sla je me?" en pakt op zijn beurt zijn mes om zich te verdedigen. De meid, Aeltgen, probeert hem nog tegen te houden, maar tevergeefs. Ook "mijn vrouwe van Vrouwenklooster" – dat zal de abdis Henrica van Erp geweest zijn – komt op het lawaai af, maar dat belet Adam niet om Pouwels nogmaals zo hard met de stoel te slaan dat deze in stukken breekt. Daarna steekt hij Pouwels met zijn mes in het been, waardoor deze pas echt kwaad wordt: hij loopt Adam achterna en steekt hem op zijn beurt met zijn mes in de schouder. De rentmeester valt en overlijdt enige tijd daarna aan de verwonding. Pouwels vlucht en biedt na allerlei omzwervingen het Hof van Utrecht een verzoekschrift aan "inhoudende vergiffenisse van denselven nederslach". Het Hof bekrachtigt de eerder gedane vrijspraak, maar legt hem wel een boete op van 6 carolus gulden + proceskosten.

Zo zien we maar weer dat ook in het verleden drankmisbruik kon leiden tot veel narigheid en dat ook het Biltse Vrouwenklooster daarvan niet gevrijwaard bleef.

N. 168

Hieronder volgt de transcriptie van een deel van de betreffende akte.¹

Interinement Pouwels Gerritsz. de Cruyff N.168 .1

Alsoe Pouwels Gerritsz. die Cruyff wonen[de] ande Bilt, imp[etran]t, den Hove van Utrecht gep[rese]nteert heeft opene brieven van remissie eens nederslachs bij hem gedaen aen Adam Tempelaer wijlen rentmeester tot Vrouweclooster dergeslagen, inhoudende vergiffenisse van den selven nederslach ende quijtscedinge van allen boeten ende bruecken corporele ende criminele behoud[en] satisfactie ende beteringe der geintresseerde p[ar]thije, amende civile, refusie van de gerichtel[icke] costen ende interinemen[ten] van d[en] Hove, breder blijckende bij de zelve remissie hierna van woorde te woorde geincorporeert.

Kaerle bijder gracie Goids Roimsch Keyser altijd vermeerder saycx, Coninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Cecillien, van Maillorque, van Serdaine, van den eylanden, Indien ende vastenlande, der zee, oceane, Eertshertoge van Oistenrijck, Hertoge van Bourgoingnen, van Loth[a]r[ingen], van Brabant, van Lemburch, van Luxemb[ur]ch etc., Grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourg[oig]ne, Palsgrave rade van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, van Ferrette, van Hagenault, van Namen etc., Prince van Zwave, Marcgrave des Heylichs Rijcx, Heere van Vrieslant, van Salyns, van Mechelen, van de stat, steden en[de] landen van Utrecht ende dominatuer in Asie ende in Affricque, doen te weten allen luyden jege[n]woirdich ende toecomen[de], dat wij ontfaen hebben die oitmoedige supplicatie van Pouwels Gerritsz. die Cruyff inhouden[de] hoe dat in septembri lestleden, een jair geleden is, die voirn[oemde] suppl[ian]t gewoent hebbende een tijt lanch als een dienstknecht in 't Vrouweclooster buyten onser stat van Utrecht ende wesende Adam Templae saliger gedachten rentm[eeste]r van den voirs[creven] convente, es gebuert dat de voirn[oemde] rentmeester op eenen avont, wel bij drancke wesende, geco[m]men es in 't bachuys van den selven convente ende heeft aldaer zekere dienairs van den convente gevonden die dair saten ende maecten goede chier ende seyde tot den eenen geheten Allert: "Eerster al kermis hier?", dair de selfde Allert op zeyde: "Neen, ten ysser geen kermisse, dan wilde co[m]men drincken eens dat moechdi doen, wij willen s'wel eens schencken" ende alsoe bij gevalle die suppl[ian]t die canne metten biere in zijn hant hadde seyde de voirn[oemde] Allert tot hem: "Brengh doch den rentm[eeste]r eens" ende alsoe die suppl[ian]t sulcx doen wilde, seyde de rentm[eeste]r cloppende op zijn borst: "Och neen, ic en mach nyet drincken" ende es mitsdien wech-gegaen seggen[de]: "Gij luyden sit hier altijd mit u horen en mit u snoren, soe compt dat het hier niet en doecht", ende alzo 't geselschap sorchde dat die voirn[oemde] rentm[eeste]r

rumoer maken soude in 't convent, soe heeft die suppl[ian]t onlancx daerna geseyt, soe hij best mit den rentm[eeste]r stont: "Ic sal ons gaen halen een butte biers ende ic sal den rentm[eeste]r wel tevreden stellen" ende es geco[m]men op die rekencamer dair de rentm[eeste]r aen die tafel sat ende soude beginnen wat te eeten seggen[de] "Got segen u", wildi gaen eeten, wairup die maecht die hem andiende seyde: "Ja", dan die rentm[eeste]r en sprack nyet maer die suppl[ian]t seyde wedero[m]me tot den rentm[eeste]r: "Wat maecte ghij thans in 't bachuys, hoe compt ghij aldaer soe kijven, meynde gij dattet al hoeren waren die in 't bachuys waren?", wairop die rentm[eeste]r seyde met eenen heeten moet totten suppl[ian]t: "Wilt gij dat verantwoirden?" ende nam eenen stoel in zijn eene hant ende zijn mes in zijn ander hant en[de] slouch den suppl[ian]t die bloetshoofs aen die tafel stont sonder meer woirden te maken mitten stoel op zijn hoeft, 't welcke die suppl[ian]t vernemende seyde: "Goits wonden, wairom slaet ghij mij?" ende heeft mede zijn mes uuytgetogen, maer de voirn[oemde] meecheit genoempt Aeltgen hiel den suppl[ian]t ende hij stiet hair ten lasten wech ende mitsdien deur remoer es dairbij gecomen mijn vrouwe van Vrouweclooster ende die rentm[eeste]r hadde die stoel noch eens gevat ende sloech den suppl[ian]t dair noch eens mede op zijn lijf dat die stoel brack ende viel tusschen mijn vrouwe ende Aeltgen ende heeft voirts de voirn[oemde] rentm[eeste]r met zijn mes den suppl[ian]t gesteken in zijn been, de selve suppl[ian]t die wonde voelende ende dairduer in gramscappen ontsteken overmits dat hij zijn bloet ssach, heeft den rentmeester gevolcht ende hem mit zijn opsteker van achteren gesteken in zijn scouder oft een weynich beneden, soe dat hij daer nederviel, die suppl[ian]t sulcx merckende heeft hem terstont wechgemaect ende es de voirn[oemde] rentm[eeste]r Adam Templae van de voirs[creven] wonde onlancx daerna gestorven, 't welck hem suppl[ian]t hertelicken leet es. [...]

¹ RAU, *Criminele Sententies van het Hof van Utrecht, toegang R39-1, inv.nr. 99-1, acte 168. Deze sententies uit de periode 1530-1811 worden thans door een werkgroep van de Nederlandse Genealogische Vereniging afd. Utrecht bewerkt. Een index hierop, welke zal verschijnen in het najaar van 1998, zal de opsparing van Biltse 'misdadigers' uit die periode aanzienlijk vereenvoudigen.*